

O. MICHAŁ LUKOSZEK OSPPE

POSŁUGA BISKUPA RZYMU DLA JEDNOŚCI KOŚCIOŁA W ŚWIETLE NAUCZANIA JANA PAWŁA II

Urząd następcy Apostoła Piotra pełni doniosłą rolę w strukturze Kościoła. Wobec jego fundamentalnego znaczenia eklezjalnego pragniemy w niniejszym artykule zadać pytanie o uzasadnienie jego wagi w pismach Jana Pawła II. Będziemy zatem poszukiwać najpierw biblijnych odniesień w nauczaniu Papieża, starając się odkryć autorytet osoby Apostoła Piotra u zarania dziejów chrześcijaństwa, a także doniosłość jego funkcji w Kościele. Pragniemy jednak w pierwszym rzędzie odkryć jego wagę dla jedności Kościoła, próbując dostrzec specyfikę posiadanej przez niego władzy, a także relację jego urzędu do kolegium biskupów. Wreszcie, zważając nieustannie na problem jedności eklezjalnej, zapytamy, czy sama forma sprawowania prymatu może ulegać przekształcaniu bez utraty jego istotnych elementów.

Jan Paweł II w swoim nauczaniu wyraża przekonanie, że pośród wszystkich wspólnot chrześcijańskich Kościół katolicki zachował posługę Piotrową w osobie biskupa Rzymu (*Ut unum sint*, 88). Papież, który nazywany bywa również głową Kościoła powszechnego, zastępcą Chrystusa, następcą Piotra Apostoła, biskupem Kościoła rzymskiego, będąc członkiem kolegium biskupiego, jest tym, w którym trwa urząd udzielony przez Chrystusa Piotrowi. Jest on podmiotem najwyższej, pełnej, powszechnej, zwyczajnej władzy biskupiej, a także charyzmatu dotyczącego nieomylnego nauczania, który może być realizowany, kiedy wypowiada się on *ex cathedra* w kwestiach dotyczących wiary i moralności.

Treściową zawartość rzeczywistości papiestwa wyrażają dwa pojęcia: *ministerium Petri* oraz *ministerium papae*. *Ministerium Petri*, czyli posłannictwo Piotra, oznacza nadprzyrodzony charyzmat rządzenia Kościołem rozumiany w taki sposób, w jaki – zgodnie z przekazem Pisma Świętego i Tradycji – rozumiał go Chrystus. *Ministerium papae*, czyli posłannictwo papieża, rozumie

się z kolei jako wnoszony w sprawowany urząd przez każdorazowego następcę Apostoła Piotra zespół cech osobowościowych oraz różnych uwarunkowań wynikających z historycznego kontekstu życia Kościoła.

Doktryna o papieństwie – jak podaje S. Nagy – kształtowała się w czterech etapach: patrystycznym, średniowiecznym, poawiniońskim oraz potrydenckim, uwieńczeniem zaś tego procesu był I Sobór Watykański, który sprecyzował treść doktryny oraz ją zdogmatyzował. Proces ten został dopełniony przez II Sobór Watykański, który zaakceptował naukę Vaticanum I i poszerzył ją o związaną z prawdą o prymacie papieskim doktrynę o kolegalności¹.

Refleksja Jana Pawła II dotycząca papieństwa ma głębokie zakorzenienie w Biblii i w tradycji teologicznej. Rozważając znaczenie posługi Piotrowej w Kościele, a zwłaszcza dla jego jedności, Jan Paweł II odwołuje się do przekazów Pisma Świętego, które ukazują szczególne powołanie Piotra Apostoła oraz jego miejsce w gronie Dwunastu (*Ut unum sint*, 91)². Księgi Nowego Testamentu odnotowują wydarzenia oraz słowa Jezusa, które ukształtowały w Kościele, począwszy od pierwszych jego wspólnot, świadomość szczególnej pozycji Piotra i jego następców w rzeczywistości eklezjalnej. W świadomości chrześcijańskiej utrwalił się obraz Piotra jako Apostoła, który został postawiony przez Chrystusa na pierwszym miejscu w gronie Dwunastu, pomimo jego widocznych słabości i wad. Piotr postrzegany był jako ten, który otrzymał szczególną misję wobec Kościoła. Jest przyjmowany jako opoka (Mt 16,18), na której Chrystus postanowił zbudować swój Kościół. Wezwany do osobistego nawrócenia i wsparty modlitwą Chrystusa nigdy nie zachwieje się w wierze i będzie w tej wierze umacniał braci (por. Łk 22,32). Jest też pasterzem, który będzie przewodził całej wspólnotie Chrystusowych uczniów (por. J 21,15-17)³. Papież, odwołując się do Biblii⁴,

¹ S. NAGY, *Papież* (hasło), w: M. RUSECKI, K. KAUCHA, I.S. LEDWOŃ, J. MASTEJ (red.), *Leksykon teologii fundamentalnej*, Lublin – Kraków 2002, s. 893-895.

² A. NOWICKI, *Drogą prawdy ku pełnej komunii. Komentarz do encykliki Jana Pawła II „Ut unum sint”*, w: JAN PAWEŁ II, *Ut unum sint*, Wrocław 2000, s. 138.

³ KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, 3, w: J. KRÓLIKOWSKI, Z. ZIMOWSKI (red.), *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1995-2000*, Tarnów 2002, s. 57-65; por. A. PACIOREK, *Obraz Piotra w pierwotnej gminie*, *Studia Theologica Varsaviensia* 14(1976)2, s. 96-98.

⁴ W tym miejscu zostaną przywołane zdania z Nowego Testamentu wskazane przez Jana Pawła II w Jego nauczaniu. Należy jednak zauważyć, że w teologii wskazuje się jeszcze inne fragmenty biblijne ukazujące zamysł Jezusa odnośnie do specyficznej misji Piotra. Wśród nich wymienia się: obecność na górze Tabor Piotra Jakuba i Jana podczas przemienienia Jezusa, gdzie Piotr przemawia w imieniu całej trójki (Mk 9,2nn), modlitwę na Górze Oliwnej, gdzie Jezus przemawia do Piotra (Mk 14,32nn), obecność przy uzdrowieniu córki Jaira (Mk 5,37). Opis powołania Piotra w Ewangelii Łukaszczej jest uznawany za prototyp powołania apostołskiego (Łk 5,1-11). Piotr idzie ku Jezusowi po wodzie (Mt 14,28n), zadaje Jezusowi pytanie, ile razy należy przebaczyć (Mt 18,21), na listach wymieniających uczniów Pańskich Piotr umieszczony jest zawsze na pierwszym miejscu (Mt 10,2-4; Mk 13,16-19; Łk 6,14-16; Dz 1,13); zob. J. RATZINGER, *Prymat Piotra a jedność Kościoła*, *Communio* (wydanie polskie) [dalej: ComP] 66(1991)6, s. 7; por. J. GNILKA, *Piotr i Rzym. Obraz Piotra w pierwszych dwu wiekach*, Kraków

zauważa, że w wielu miejscach Nowego Testamentu Piotr ukazywany jest jako przedstawiciel grona apostołskiego poprzez użycie sformułowania „Piotr razem z Jedenastoma” (Dz 2,14), „zapytali Piotra i pozostałych Apostołów” (Dz 2,37) oraz „Piotr i Apostołowie” (Dz 5,29). Przywołuje wydarzenie spod Cezarei Filipowej, kiedy po Szymonowym wyznaniu wiary w mesjańską godność Jezusa Mistrz z Nazaretu nadaje Apostołowi nowe, oznaczające szczególną misję wobec Kościoła imię Piotr – Opoka, a także zapowiada specyficzną misję oraz władzę wybranego Apostoła w Kościele (Mt 16,17-19).

W cyklu śródowych katechez o Kościele Jan Paweł II przekazał głębszą interpretację tego wydarzenia. Nie zapominając w tym miejscu szczegółowej egzegezy biblijnego tekstu przeprowadzonej przez Papieża, warto zwrócić uwagę na dokonane przez niego zestawienie przywołanego wyżej fragmentu Mateuszowej Ewangelii z tekstami ukazującymi Chrystusa jako „kamień węgielny”, który zapewnia spójność całej budowli (zob. Mk 12,10-11; 1 P 2,6-8), albo fundament Kościoła (zob. 1 Kor 3,10-11)⁵. Zestawienie biblijnych tekstów prowadzi Jana Pawła II do wniosku, że „nadając Szymonowi Piotrowi nowe imię, Jezus dopuścił go do uczestnictwa w swoim posłannictwie jako fundamentu. Pomiędzy Chrystusem i Piotrem występuje relacja instytucjonalna, sięgająca korzeniami głębokiej rzeczywistości, w której Boże powołanie przyjmuje postać szczególnej misji, zleconej przez Mesjasza”⁶. Słowa zapowiadające, że na Piotrze – Opoce (Skale) Jezus zamierza zbudować swój Kościół (Mt 16,18), Papież interpretuje jako zapowiedź szczególnej misji i władzy, jaką Piotr otrzyma, co więcej, w słowach Jezusa widzi stwierdzenie, że Piotr jest fundamentem Kościoła. „Relacja Chrystus – Piotr – uczy Biskup Rzymu – znajduje swoje odniesienie w relacji Piotr – Kościół. Nadaje jej wartość oraz odsłania jej sens teologiczny i duchowy, który obiektywnie i eklezyjalnie stanowi podstawę wymiaru prawnego”⁷.

Zamysł Jezusa wobec misji Piotra wyjaśniają jeszcze kolejne dwie metafory tekstu dotyczącego prymatu: symbol „kluczy królestwa niebieskiego” oraz obraz „związki i rozwiązywania” (Mt 16,19). W pierwszym przypadku Papież nawiązuje do biblijnej tradycji, według której klucze królestwa dźwierz Mesjasz (zob. Iz 22,22; Ap 3,7). Jezus, jako Mesjasz, przekazuje klucze Piotrowi, nadając mu tym samym władzę nad królestwem, którą będzie sprawował w imieniu Chrystusa jako głowa Kościoła gromadzącego wszystkich wierzących.

2002, s. 167-209; por. R. SŁUPEK, *Jesteśmy Kościołem Trójjedynego Boga. Kolegialność Kościoła według Yves'a Congara*, Lublin 2004, s. 188-189.

⁵ Zob. *Kamień węgielny* (hasło), w: L. RYKEN, J.C. WILHOIT (red.), *Słownik symboliki biblijnej*, Warszawa [b.r.], s. 295.

⁶ JAN PAWEŁ II, *Posługa św. Piotra wobec episkopatu*, w: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II – Kościół*, Kraków – Ząbki 1999, s. 176; por. M. RUSECKI, *Papież – świadek i znak jedności Kościoła*, Roczniki Teologiczne [dalej: RT] 2(1996), s. 153; por. H. SEWERYNIAK, *Świadectwo i sens. Teologia fundamentalna*, Płock 2001, s. 443-444.

⁷ JAN PAWEŁ II, *Posługa św. Piotra...*, art. cyt., s. 177; por. S. CIPRIANI, *Postać Piotra w Nowym Testamencie*, ComP 66(1991)6, s. 26-29.

Obraz wiązania i rozwiązywania wyraża – używając słów Papieża – „aprobata nieba” dla wypełniania władzy przekazanej Piotrowi, a jednocześnie ukazuje pełnię tej władzy. Interpretując słowa Zbawiciela, Jan Paweł II stwierdza, że „według Jezusa jest to władza «związania i rozwiązywania», to znaczy, inaczej mówiąc, podejmowania wszystkich działań, jakich potrzebuje życie i rozwój Kościoła”⁸. Nie sposób pominąć uwagi dotyczącej celu udzielonej Piotrowi władzy, który jednocześnie wyznacza cel jego posługi. Jest to władza, która służy przede wszystkim otwieraniu, to znaczy umożliwianiu wejścia do królestwa wszystkim ludziom, nie zaś stawianiu przeszkód na tej drodze. Piotr dzięki posiadanej władzy ma być sługą zbawienia dokonanego przez Chrystusa, którym objęta ma być cała ludzkość⁹.

Kolejny nakreślający specyfikę misji Piotra ewangeliczny fragment wskazany przez Papieża, tym razem z Ewangelii Łukaszowej, mówi o zadaniu „utwierdzenia w wierze braci” (Łk 22,31-32). Poleceniu, które otrzymał Piotr, towarzyszy modlitwa Jezusa o wzmocnienie wiary głowy grona Dwunastu wobec perspektywy niełatwych zadań i prób stojących przed Piotrem. Misja Piotra utwierdzenia innych w wierze, uwypuklona przez przywołane słowa z Ewangelii według św. Łukasza, realizuje się w wymiarze historycznym i eschatologicznym, posiada zaś znamieny akcent eklezjologiczny. Trwając wobec rozmaitych trudności, dziejowych przemian oraz uwarunkowań kulturowych, społecznych i religijnych, ma służyć rozwijającemu się w historii królestwu Bożemu, które jest ostatecznym celem ziemskiej egzystencji Kościoła. Obecność transcendentnego królestwa Bożego w żyjącym na ziemi Kościele nie tylko nie wyklucza, ale wręcz domaga się istnienia elementu instytucjonalnego i hierarchicznego, służącego jego ustawicznemu rozwojowi. W historycznym wymiarze życie chrześcijańskie przebiega wobec wielu trudności, pokus i przeciwności, zatem posługa Piotra na rzecz królestwa polega na utwierdzeniu w wierze wyznawców Chrystusa wobec tego wszystkiego, co tę wiarę mogłoby pomniejszyć albo zniweczyć¹⁰.

Przywołany fragment Ewangelii skłania Papieża do kolejnego odkrywczego spostrzeżenia. Jan Paweł II zauważa, że Jezus, powierzając Piotrowi misję utwierdzenia w wierze, najpierw wzywa go do osobistego nawrócenia. Jest On świadomy ludzkiej słabości Piotra, która zawiedzie go aż do zaparcia się Mistrza z Nazaretu wobec groźby męczeństwa¹¹. Oznacza to – zdaniem Biskupa Rzymu – że w kontekście ludzkiej ułomności Piotra jego posługa w Kościele

⁸ JAN PAWEŁ II, *Posługa św. Piotra...*, art. cyt., s. 179; por. A.J. OŁÓW, *Przekaz biblijny i interpretacja obietnicy prymatu św. Piotra*, *Studia Teologiczne* 11(1993), s. 13; por. H. SEWERYNIAK, *Świadectwo i sens...*, dz. cyt., s. 445.

⁹ JAN PAWEŁ II, *Posługa św. Piotra...*, art. cyt., s. 179; por. M. RUSECKI, *Boska geneza Kościoła*, w: M. RUSECKI, K. KAUCHA, J. MASTEJ (red.), *Kościół w czasach Jana Pawła II*, Lublin 2005, s. 75.

¹⁰ JAN PAWEŁ II, *Misja św. Piotra: utwierdzać braci*, w: *Katechezy Ojca Świętego...*, dz. cyt., s. 179-181; por. J. RATZINGER, *Prymat Piotra ...*, art. cyt., s. 6.

¹¹ Por. R. PORADA, *Posługa papieża na podstawie encykliki „Ut unum sint”*, RT 7(1996), s. 143.

jest wyłącznie dziełem łaski Bożej, na której opiera się Kościół. Po doświadczeniu własnej słabości, za sprawą modlitwy Jezusa zostaje utwierdzony w wierze, aby mógł sam wypełniać misję utwierdzania. Łaska Boża triumfuje w życiu Piotra jako tego, który trzykrotnie zaparłszy się swojego Pana, nadal pozostaje podmiotem misji utwierdzania w wierze. Jedynie porządek łaski, nie zaś kategorie ludzkiego rozumowania – zauważa Papież – mogą być wyjaśnieniem takiego stanu rzeczy. Potwierdzenie widzi on w trzykrotnym wyznaniu miłości Piotra wobec Zbawiciela, który uroczyście powierza mu zadanie, tym razem pasterskiej posługi wobec Kościoła. Trzykrotnemu wyznaniu miłości w interpretacji papieskiej odpowiada trzykrotne zaparcie się przez Piotra pojmanego Jezusa (J 21, 15-17) (*Ut unum sint*, 88)¹².

Ludzka słabość Piotra i potęga łaski prowadzi Jana Pawła II do stwierdzenia, że posługa biskupa Rzymu, który jest spadkobiercą misji Piotra, zakorzeniona jest w „wielokształtnym miłosierdziu Boga” (*Ut unum sint*, 92). Ewangeliczne wydarzenia winny nieustannie przypominać o autentyczności i przejrzystości sprawowanej posługi Piotrowej, która jest „posługą miłosierdzia zrodzoną z aktu miłosierdzia Chrystusa” (*Ut unum sint*, 93)¹³. W myśli Papieża jest to stwierdzenie nie bez znaczenia dla budowania jedności. Kościół bowiem – jak pisze – „jest powołany przez Chrystusa po to, aby objawić światu, uwikłanemu w swoje przewiny i chybione dążenia, że Bóg w swoim miłosierdziu mimo wszystko może nawrócić serca ku jedności, otwierając im dostęp do swojej komunii” (*Ut unum sint*, 93). Papież, którego posługa jest zakorzeniona w miłosierdziu Bożym, stanowi znak tego miłosierdzia. Służba na rzecz komunii rodzi się z miłosierdzia, w miłosierdziu się wyraża oraz służy głoszeniu orędzia o miłosierdziu Bożym.

Autorytet i władza związane z posługą następcy Apostoła Piotra mają służyć zamysłowi Bożego miłosierdzia i służbie Kościołowi. Korzystając z nich, Biskup Rzymu – w opinii Jana Pawła II – winien zabiegać o zabezpieczenie komunii wszystkich Kościołów. Wypełniając misję prymatu, papież jest pierwszym sługą jedności. Wśród tego rodzaju działań biskupa Rzymu Jan Paweł II wylicza: czuwanie nad głoszeniem słowa Bożego, troskę o właściwe sprawowanie liturgii, pieczę nad wypełnianiem misji Kościoła oraz zachowanie dyscypliny kościelnej. Do następcy św. Piotra należy troska o dobro wspólne Kościoła i jego obrona przed pokusą szkodliwego partykularyzmu, trwanie na straży czystości depozytu wiary czy zabieranie głosu w imieniu pasterzy Kościoła będących z nim w komunii. Wreszcie przysługuje mu możliwość orzekania o przynależności danej prawdy do depozytu wiary (*Ut unum sint*, 94)¹⁴. Biskup Rzymu, który jest pasterzem całego Kościoła, posiada związaną z wypełnianym

¹² JAN PAWEŁ II, *Misja św. Piotra: utwierdzać braci*, w: *Katechezy Ojca Świętego...*, dz. cyt., s. 181; por. A. NOWICKI, *Prymat znakiem wiarygodności Kościoła*, Wrocławski Przegląd Teologiczny 5(1997)2, s. 38-39.

¹³ A. NOWICKI, *Drogą prawdy...*, art. cyt., s. 139.

¹⁴ JAN PAWEŁ II, *Prymat Następcy Piotra. Przesłanie papieskie do uczestników sympozjum Kongregacji Nauki Wiary*, L'Osservatore Romano 2(1997), s. 6-7.

urzędem najwyższą i powszechną władzę w Kościele zarówno w odniesieniu do biskupów, jak i wszystkich wiernych (por. *Lumen gentium*, 22). Wszelkie działania zmierzające do realizacji misji Kościoła, podejmowane przez wszystkich jego członków, począwszy od kolegium biskupów, a skończywszy na laikacie, muszą uwzględniać prerogatywy zwierzchnie papieża, do którego w sposób szczególnie należy troska o dobro Kościoła powszechnego (por. *Lumen gentium*, 22, 23). Zatem – stwierdza Jan Paweł II – „na czele wszystkiego stoi papież, biskup Rzymu, jako zasada jedności Kościoła”¹⁵. Papież zwraca również uwagę, że z woli Chrystusa spadkobiercy posłannictwa św. Piotra mają wypełniać tę samą misję pasterską oraz władzę, którą Apostoł otrzymał od Zmartwychwstałego, przede wszystkim zaś – jak to określa – mają wypełniać misję i władzę jako „skała”, to znaczy widzialna zasada jedności w wierze, miłości, służbie głoszenia Ewangelii, a także uświęcania i kierowania, którą Chrystus powierzył Kościołowi¹⁶.

Biskup Rzymu – zauważa Jan Paweł II – chcąc pozostać wiernym woli Chrystusa, winien przyjąć i wykonywać powierzoną mu władzę dla dobra komunii kościelnej „w duchu pokornej służby i w celu zapewnienia jedności”¹⁷. Papież podkreśla, że władza biskupa Rzymu ma przede wszystkim charakter służby w duchu ewangelicznym. Przywołując słowa papieża Grzegorza Wielkiego, określa biskupa Rzymu jako *servus servorum Dei*. Określenie to pozwala uchronić piastującego tę funkcję biskupa przed oderwaniem władzy, szczególnie prymatu, od służby. Doprowadzenie do takiej sytuacji byłoby sprzeniewierzeniem się Ewangelii, w której Chrystus mówi o sobie, że jest pośród uczniów jako ten, kto służy (Łk 22,27), a także napomina, że władza w Kościele nie będzie sprawowana na wzór możnych i władców tego świata (por. Mt 20,25-28; Mk 10,42-45) (*Ut unum sint*, 88, 94)¹⁸. Następcy św. Piotra, sprawując swoją funkcję w różnych uwarunkowaniach historycznych, które wpływają także na formę jej sprawowania, powinni być naśladowcami Chrystusa, służąc i gromadząc tych wszystkich, którzy zostali powołani do jednej owczarni Bożej. Otrzymanej dla dobra Kościoła władzy biskup Rzymu nie może wykorzystywać dla osobistych celów, tak jak nie może zapomnieć, że właściwe wypełnienie powierzonej mu misji może dokonać się jedynie w zjednoczeniu z krzyżową

¹⁵ Tenże, *Munus Petrinum biskupa Rzymu jako pasterza powszechnego*, w: *Katechezy Ojca Świętego...*, dz. cyt., s. 201-202; por. N. BUX, *Un apello alla vera comunione*, w: G. BORGONOVO, A. CATTANEO (red.), *Giovanni Paolo teologo. Nel segno delle encicliche*, Milano 2003, s. 207-208; zob. A. KUBIŚ, *Prymat papieski w ujęciu I i II Soboru Watykańskiego*, *Analecta Cracoviensia* 4(1972), s. 201.

¹⁶ JAN PAWEŁ II, *Biskup Rzymu następcą św. Piotra*, w: *Katechezy Ojca Świętego...*, dz. cyt., s. 195; por. I SOBÓR WATYKAŃSKI, *Pastor aeternus*, 2; por. A.C. RUOCO, *Posługa Piotrowa a synodalność*, *ComP* 66(1991)6, s. 102-105.

¹⁷ JAN PAWEŁ II, *Munus Petrinum...*, art. cyt., s. 203.

¹⁸ A. NOWICKI, *Drogą prawdy...*, art. cyt., s. 138; por. S. PISAREK, *Problem Piotra w drugiej połowie XX wieku. Od Oskara Cullmana (1952) do encykliki Jana Pawła II „Ut unum sint” (25 V 1995)*, *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 29(1996), s. 13-14.

ofiara Chrystusa¹⁹. Władzy papieskiej nie można rozumieć w kategoriach typowych dla ludzkich społeczności. Posługa biskupa Rzymu nie może być rozumiana jako urząd koordynujący czy kierujący. Nie da się jej ograniczyć do tego, czym jest prymat honorowy bądź też monarchia w rozumieniu politycznym. Podobnie jak wszyscy wyznawcy Chrystusa papież musi być uległy słowu Bożemu, zasadom katolickiej wiary oraz być gwarantem posłuszeństwa Kościoła wobec jego Założyciela. Decyzje następcy św. Piotra nie mogą być wynikiem samowoli, ale mają wyrażać zawartą w Biblii wolę Bożą, odczytywaną w świetle Tradycji Kościoła. Wynika z tego, że posługa prymatu ma swoje granice, które wynikają z Bożego prawa oraz istoty Kościoła ukazanej w Objawieniu. Następca Apostoła Piotra jest zawsze „opoką”, „skałą”, która odrzucając przejawy samowoli i konformizmu, jest gwarancją bezwzględnej wierności słowu Bożemu²⁰.

Posługa jedności papieża jest szczególnie wyraźnie zaakcentowana przez Jana Pawła II. Staje się ona niejako zasadniczym elementem definicji posługi Piotrowej. Biskup Rzymu jest zatem „trwałym i widzialnym źródłem i fundamentem jedności” (*Lumen gentium*, 23), „widzialnym znakiem i gwarancją jedności” (*Ut unum sint*, 88)²¹, „podstawowym warunkiem pełnej i widzialnej komunii” (*Ut unum sint*, 97). Innymi słowy, następca św. Piotra winien „zabezpieczać komunie wszystkich Kościołów; z tego tytułu jest pierwszym pośród sług jedności” (*Ut unum sint*, 94). Z przytoczonych fragmentów widać wyraźnie, że autor encykliki *Ut unum sint* pojmuje posługę Piotrową w kategorii służby na rzecz uniwersalnej komunii kościelnej; rozumie ją jako bezcenny dar zachowany i przekazywany dla powszechnego dobra Kościoła²². Powierzenie Piotrowi przez Jezusa szczególnego zadania pośród Dwunastu, które ma być kontynuowane przez jego następców (por. *Lumen gentium*, 20), ukazuje Boży zamysł dotyczący prymatu, który ma służyć jedności wiary i wspólnoty wszystkich wierzących²³.

Jan Paweł II podkreśla, że posługa jedności zostaje powierzona wewnątrz kolegium biskupów temu, który został wybrany na Stolicę Rzymską. Wybrany na następcę św. Piotra biskup, podobnie jak pozostali, posiada otrzymaną od Ducha Świętego misję prowadzenia Bożej owczarni. W gronie biskupów misja papieża polega na czuwaniu (*episkopein*), aby prawdziwy głos Chrystusa był słyszany we wszystkich Kościołach partykularnych. Dzięki temu we wszystkich

¹⁹ JAN PAWEŁ II, *Munus Petrinum...*, art. cyt., s. 203; por. J. KRAS, *Zagadnienie prymatu papieskiego w kontekście współczesnej sytuacji ekumenicznej*, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 2(1976), s. 91-92.

²⁰ KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, 7.

²¹ S. NAGY, *Papież*, art. cyt., s. 895; por. S. PIÉ-NINOT, *I fedeli: gerarchia, laici, vita consacrata*, w: R. FISICHELLA (red.), *Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico*, Casale 2004² (wydanie poprawione), s. 778.

²² G. BRUNI, *Servizio di comunione. L'ecumenismo nel magistero di Giovanni Paolo II*, Magnano 1997, s. 66-67; por. M. RUSECKI, *Papież – świadek...*, art. cyt., s. 153; por. R. SŁUPEK, *Jesteśmy Kościołem...*, dz. cyt., s. 194.

²³ KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, 4.

Kościółach urzeczywistnia się prawdziwy Kościół, charakteryzujący się znamionami jedności, świętości, powszechności i apostołskości, a „wszystkie Kościoły trwają w pełnej i widzialnej komunii, bo wszyscy pasterze są w pełnej jedności z Piotrem, a tym samym w jedności Chrystusa” (*Ut unum sint*, 94)²⁴.

Relacja pomiędzy biskupem Rzymu a kolegium biskupów również staje się przedmiotem refleksji Papieża. Stwierdza, że wszystkie działania następcy św. Piotra muszą dokonywać się w komunii z innymi biskupami. Funkcja biskupa Rzymu nie jest oddzielona od posłannictwa kolegium biskupów, ale w nim się realizuje; pomiędzy tymi dwoma funkcjami istnieje pierwotna i zasadnicza harmonia. Papież przypomina, że biskupi nie są wikariuszami biskupa Rzymu, ale – zgodnie z myślą Vaticanum II – są zastępcami i legatami Chrystusa (por. *Lumen gentium*, 27), tym samym zaś są jego braćmi w posłudze dla Kościoła (*Ut unum sint*, 95)²⁵. Pozycja biskupa Rzymu w gronie następców Apostołów nie umniejsza w żaden sposób jego władzy w Kościele powszechnym, która zawsze pozostaje pełna i najwyższa²⁶. Z drugiej strony zauważa, że pełnia władzy papieskiej nie umniejsza pełni władzy kolegium biskupów. Przypomina, że następca św. Piotra posiada pełnię tej władzy na mocy piastowanego urzędu, biskupi zaś posiadają ją kolegialnie, na mocy papieskiej władzy, pod którą pozostają zjednoczeni, która z kolei jest zasadą jedności, ale także ograniczoneści kompetencji kolegium biskupów. Specyfika władzy papieskiej w stosunku do władzy biskupiej polega na tym, że nie znosi ona prerogatyw przysługujących biskupom, jednakże ma prawo nimi kierować, a w razie potrzeby, ze względu na dobro Kościoła, także ograniczać zakres ich kompetencji (por. *Lumen gentium*, 27)²⁷.

Przywołując nauczanie I Soboru Watykańskiego, Jan Paweł II przypomina, że władza papieża jest zwyczajna i bezpośrednia w odniesieniu zarówno do wszystkich Kościołów, jak i wszystkich pasterzy oraz wiernych. Określenie „zwyczajna” Jan Paweł II rozumie jako przynależną biskupowi Rzymu na mocy spełnianego urzędu, natomiast sformułowanie „bezpośrednia” oznacza możliwość wykonywania jej wprost, bez zgody lub pośrednictwa biskupów. Jednocześnie Jan Paweł II precyzuje znaczenie władzy papieskiej. Nie obejmuje ona ingerencji w bieżące sprawy Kościołów lokalnych, ale ma zapobiec wszelkim próbom mającym na celu ograniczenie prymatu biskupa Rzymu²⁸. Przywołując doktrynę Vaticanum II, Papież przypomina, że z woli Chrystusa biskupi, jako następcy Apostołów mający wypełniać pasterską posługę w Kościele, mają

²⁴ Por. A.A. NAPIÓRKOWSKI, *Mysterium communionis. Eklezjalny paradygmat dziejów zbawienia*, Kraków 2006, s. 189-190.

²⁵ Por. G. BRUNI, *Servizio di comunione...*, dz. cyt., s. 68-69.

²⁶ JAN PAWEŁ II, *Munus Petrinum...*, art. cyt., s. 200; por. I SOBÓR WATYKAŃSKI, *Pastor aeternus*, 2; por. M. RUSECKI, *Papież – świadek...*, art. cyt., s. 154.

²⁷ JAN PAWEŁ II, *Munus Petrinum...*, art. cyt., s. 200; zob. A. KUBIŚ, *Prymat papieski...*, art. cyt., s. 202-203.

²⁸ JAN PAWEŁ II, *Munus Petrinum...*, art. cyt., s. 201; por. I SOBÓR WATYKAŃSKI, *Pastor aeternus*, 2; por. KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, 5.

trwać w jednym i niepodzielnym kolegium. W tym celu Zbawiciel postawił nad gronem apostoelskim św. Piotra, ustanawiając w jego osobie trwałą i widzialną zasadę oraz fundament jedności i komunii (*Lumen gentium*, 18). Z tego powodu biskupi winni współpracować wzajemnie ze sobą oraz z następcą Apostoła Piotra (por. *Lumen gentium*, 23)²⁹.

Jedność kolegium biskupów jest istotnie złączona z jednością Kościoła. Szczególne znaczenie, również i w tym punkcie, posiada następca św. Piotra, którego posługa jest wpisana wewnątrznie w rzeczywistość każdego Kościoła partykularnego, zawierającego w sobie otwartość na posługę jedności. Wewnętrzna jedność biskupa Rzymu z każdym Kościołem partykularnym jest wyrazem współprzenikania się Kościoła powszechnego i partykularnego³⁰. Papież podkreśla, że wszystko, co dotyczy jedności wspólnot chrześcijańskich, wchodzi w zakres spraw objętych posługą prymatu. W tym kontekście kieruje apel do zwierzchników oraz teologów wszystkich wspólnot, aby podjęli dialog dotyczący formy sprawowania urzędu Piotrowego, możliwej do zaakceptowania przez wszystkich, mając jednocześnie na uwadze prawdę, że posługa następcy św. Piotra w sposób istotny należy do struktury Kościoła, a co za tym idzie, Kościół nie może z niej zrezygnować (*Ut unum sint*, 95, 96)³¹.

Jan Paweł II, nawiązując do Dekretu o ekumenizmie, opowiada się za modelem jedności Kościoła istniejącym w pierwszym tysiącleciu chrześcijaństwa. Struktury Kościoła – stwierdza – w tym okresie kształtowały się w nawiązaniu do dziedzictwa apostoelskiego, jedność zaś Kościoła była zachowywana za pośrednictwem biskupów trwających w komunii z biskupem Rzymu (*Ut unum sint*, 55; por. *Unitatis redintegratio*, 14)³². Przypomina, że w pierwszym tysiącleciu chrześcijaństwa pomiędzy wyznawcami Chrystusa istniała wspólnota wiary oraz życia sakramentalnego, wszelkie zaś różnice pomiędzy Kościołami w dziedzinie wiary czy dyscypliny kościelnej były rozstrzygane przez Stolicę Rzymską (por. *Unitatis redintegratio*, 14); tym samym prymat – stwierdza Papież – spełniał swoją funkcję jednoczącą (*Ut unum sint*, 95, 96)³³.

Zważywszy, że w tym miejscu pojawia się rzeczywistość *communio Ecclesiarum*, powstaje także pytanie o koncepcję prymatu papieskiego jako istotnego elementu struktury Kościoła. W koncepcji Kościoła jako komunii pojawia się

²⁹ JAN PAWEŁ II, *Munus Petrinum...*, art. cyt., s. 201-202; por. KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, 8.

³⁰ KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, 6.

³¹ Por. H. LEGRAND, *Primato e collegialità al Vaticano II*, w: A. ACERBI (red.), *Il ministero del Papa in prospettiva ecumenica*, Milano 1999, s. 230-231; por. CZ.S. BARTNIK, *Prymat papieski w świetle eklezjologii prakseologicznej*, ComP 66(1991)6, s. 89; zob. R. SLUPEK, *Jesteśmy Kościołem...*, dz. cyt., s. 190-192.

³² Por. H. SEWERYNIAK, *Świadectwo i sens...*, dz. cyt., s. 459; por. A. KUBIŚ, *Prymat papieski...*, art. cyt., s. 195-196.

³³ Por. S.O. HORN, *Piotrowe posłannictwo Kościoła rzymskiego – aspekty biblijne i patrystyczne*, ComP 66(1991)6, s. 55; por. W. KASPER, *Relacja między Kościołem powszechnym a Kościołem lokalnym*, Przegląd Powszechny 10(2001), s. 31.

on jako posługa pożądana w celu zagwarantowania oraz promowania jedności, a zarazem różnorodności właściwej komunii eklezjalnej.

Zarys *communio Ecclesiarum* możemy znaleźć w konstytucji *Lumen gentium*, w której czytamy, że w komunii eklezjalnej istnieją prawomocnie Kościoły partykularne żyjące swoją tradycją, jednak nienaruszony pozostaje prymat przewodzącej wszystkim w miłości Stolicy Piotrowej, która roztacza opiekę nad uprawnioną różnorodnością, zabiegając jednocześnie, aby owa odmienność nie była szkodą dla jedności, ale wręcz przeciwnie, aby tej jedności służyła (*Lumen gentium*, 13). Posługa biskupa Rzymu ma służyć zapobieganiu niebezpieczeństwa izolacji Kościołów partykularnych oraz rozluźnieniu więzów eklezjalnych. Wreszcie ma być gwarancją współprzenikania się Kościoła powszechnego i Kościołów lokalnych³⁴. Nowe odkrycie kolegalności biskupiej ma również swoje niebagatelne znaczenie. Wbrew pozorom ukazuje ono właściwe znaczenie najwyższej władzy papieskiej w Kościele. Również nie bez znaczenia w perspektywie nakreślonej przez Jana Pawła II pozostaje eklezjologia komunii, która – jak się wydaje – domaga się przewyciężenia modelu jurydycznego w dialogu dotyczącym formy sprawowania posługi papieskiej³⁵.

Historia Kościoła pokazuje, że forma papieskiej posługi na rzecz jedności Kościoła zmieniała się w zależności od okoliczności miejsca i czasu. Stąd odpowiedź na apel zawarty w encyklice *Ut unum sint* nie może ograniczać się do prób określenia kompetencji następcy św. Piotra na podstawie poszukiwania minimalnego zakresu uprawnień biskupa Rzymu w przeszłości. Zakres kompetencji należący do prymatu w określonych uwarunkowaniach historyczno-kulturowych nie musi oznaczać, że zawsze winny one być zastrzeżone wyłącznie dla papieża. Jednocześnie z drugiej strony fakt, że pewne funkcje nie były realizowane w przeszłości, nie oznacza, iż nigdy nie mogą one w przyszłości należeć do kompetencji biskupa Rzymu³⁶.

Podsumowując przeprowadzoną wyżej analizę papieskiego nauczania, otrzymujemy obraz posługi następcy św. Piotra, ukazujący jego znaczenie dla jedności Kościoła. Biskup Rzymu, jako następca Apostoła Piotra, zajmuje szczególne miejsce w strukturze Kościoła. Fakt ów posiada mocne uzasadnienie biblijne. Pismo Święte przekazuje wolę Chrystusa odnośnie do znaczenia posługi Piotra. Według przekazów nowotestamentowych Piotr zajmuje wyjątkowe miejsce w gronie Dwunastu, otrzymuje od Chrystusa misję utwierdzenia braci w wierze oraz przewodzenia Kościołowi, jest opoką – fundamentem Kościoła, do niego należy „władza kluczy”, „wiązania i rozwiązywania”, która ma służyć wzrostowi wspólnoty kościelnej oraz umożliwić wszystkim ludziom wejście

³⁴ A. ACERBI, *Per una nuova forma del ministero petrino*, w: tenże (red.), *Il ministero del Papa...*, dz. cyt., s. 326-327.

³⁵ G. CANOBBIO, *Aspetti essenziali di una dottrina dogmatica del ministero papale*, w: A. ACERBI (red.), *Il ministero del Papa...*, dz. cyt., s. 296.

³⁶ KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła*, 12, 13.

w nią. Zbudowana na ludzkiej słabości skuteczność posługi Piotrowej jest dziełem łaski i miłosierdzia Bożego.

Urząd następcy św. Piotra ma fundamentalne znaczenie dla jedności Kościoła. Posiadana przez niego władza sprawia, że jest pierwszym sługą jedności w duchu Ewangelii. Jest jej widzialnym źródłem, fundamentem, znakiem i gwarancją, jest podstawą pełnej i widzialnej komunii. Posługę biskupa Rzymu należy przyjmować jako dar zachowany i przekazywany dla dobra Kościoła. Papież sprawuje swój urząd w komunii z kolegium biskupów, w ten sposób jednak, że nie znosi jego władzy, pozostając równocześnie od niego niezależnym.

Jan Paweł II, świadomy podziałów istniejących w chrześcijaństwie, wyraża przekonanie o konieczności istnienia posługi następcy Apostoła Piotra w jednym Kościele Chrystusowym. Stąd przywołując struktury organizacyjne Kościoła w pierwszym tysiącleciu chrześcijaństwa, kiedy to istniała komunია Kościołów lokalnych z Kościołem w Rzymie, stawia pytanie o formę sprawowania posługi Piotrowej możliwą do zaakceptowania przez wszystkich. Poszukiwanie odpowiedzi na to pytanie jawi się jako jedno z istotnych zadań na drodze do pełnej widzialnej jedności Kościoła.

RIASSUNTO

Il servizio del Vescovo di Roma per l'unità della Chiesa nella luce dell'insegnamento di Giovanni Paolo II

L'autore dell'articolo, facendo un'analisi dell'insegnamento di Giovanni Paolo II, parla di un problema di grande importanza della missione del vescovo di Roma per la vita della Chiesa e particolarmente per la sua unità. L'autorità del papa fa, che lui è il primo servo dell'unità in spirito del Vangelo. Il successore dell'Apostolo Pietro è un visibile sorgente, fondamento, segno e garanzia dell'unità ed inoltre è una base di piena e visibile comunione. Il servizio del vescovo di Roma bisogna accogliere come il dono conservato e trasmesso per il bene della Chiesa. L'unità così espressa si realizza anche per questo, che il papa esercita il suo ufficio nella comunione con il collegio dei vescovi, ma in tal modo, che non perde la sua autorità, rimanendo contemporaneamente da esso indipendente.

Giovanni Paolo II, cosciente delle divisioni esistenti nella cristianità, esprime la sua convinzione, che l'ufficio di Pietro deve necessariamente esistere in una Chiesa di Christo. Perciò facendo un riferimento ad una struttura organizzativa della Chiesa nel primo millennio della cristianità, quando esisteva una comunione delle Chiese locali con la Chiesa a Roma, pone una domanda alla forma dell'esercizio dell'ufficio di Pietro, la quale sarebbe accettabile per tutti i cristiani. La ricerca della risposta a questa domanda appare come uno dei importantissimi compiti nella via alla piena, visibile l'unità della Chiesa.

Słowa kluczowe / key words:

Biskup Rzymu, jedność Kościoła, władza w Kościele, kolegium biskupów
Bishop of Rome, unity of the Church, authority in the Church, Episcopal College